

Każdego roku tysiące osób zostaje uznanych za zaginione z przyczyn takich jak konflikty zbrojne, klęski żywiołowe, migracja, przestępczość, czy naruszenia praw człowieka. Prawo międzynarodowe różnie klasyfikuje te osoby, co wpływa na zakres obowiązków państw. Proponowany projekt poddaje dogłębnej analizie korelacje, zbieżności i różnice między dwoma pojęciami prawnymi: osobami zaginionymi (termin z międzynarodowego prawa humanitarnego) i wymuszonymi zaginięciami (termin z międzynarodowego prawa praw człowieka). Analizując znaczenie i praktyczne zastosowanie tych dwóch pojęć, projekt ma na celu ustalenie, jakie obowiązki spoczywają na państwie w przypadku zaginięcia, a jakie w przypadku wymuszonego zaginięcia. Badania będą przede wszystkim dotyczyły zobowiązań wynikających z międzynarodowego prawa humanitarnego i międzynarodowego prawa praw człowieka, ponieważ systemy te najbardziej kompleksowo podchodzą do analizowanego problemu. Projekt obejmie jednak również zobowiązania państw z innych dziedzin prawa międzynarodowego, w szczególności międzynarodowego prawa karnego, prawa uchodźczego i międzynarodowego prawa migracyjnego.

Pojęcie ‘osoby zaginionej’ nie jest prawnie zdefiniowane i w najszerszym znaczeniu obejmuje wszystkie zaginione osoby bez względu na przyczynę. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża stosuje ten termin do wszystkich osób, których miejsce pobytu pozostaje nieznanne w związku z sytuacjami mogącymi wymagać interwencji odpowiedniego organu państwowego. Jednak międzynarodowe prawo humanitarne ma zastosowanie do węższej grupy, tzn. takich osób, które zaginęły w wyniku konfliktu zbrojnego, a informacji o ich losie nie mają ich krewni, siły zbrojne (jeśli są kombatantami) lub kraj którego są obywatelami, lub którego terytorium zamieszkują (jeśli są cywilami). Wymuszone zaginięcia są zdefiniowane w Międzynarodowej konwencji o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem jako każda forma pozbawienia wolności przez przedstawicieli państwa lub osoby działające przynajmniej za zgodą państwa, po której następuje odmowa przyznania przez władze tego faktu i ukrywanie przed bliskimi prawdy o losie i miejscu pobytu tej osoby. Jednocześnie wymuszone zaginięcia są zabronione w zwyczajowym prawie humanitarnym, a ich sprawcy mogą być ścigani na podstawie międzynarodowego prawa karnego. Wymuszone zaginięcie jest zdefiniowane szerzej w międzynarodowym prawie karnym, ponieważ może być popełnione również przez osoby związane z organizacjami politycznymi.

Osobę można uznać zarówno za ofiarę wymuszonego zaginięcia jak i osobę zaginioną, jeśli pozbawienia wolności dokonały władze państwowe podczas konfliktu zbrojnego. We współczesnych konfliktach zbrojnych zaginięcia są jednak często dokonywane przez podmioty niepaństwowe. Osoby te są zatem osobami zaginionymi w rozumieniu międzynarodowego prawa humanitarnego, ale nie są ofiarami wymuszonych zaginięć w rozumieniu międzynarodowego prawa praw człowieka. Z kolei do wymuszonych zaginięć dokonanych przez władze państwowe, ale w okolicznościach niezwiązanych z konfliktem zbrojnym, nie będą stosowane przepisy międzynarodowego prawa humanitarnego (choć dana osoba będzie uznana za ‘osobę zaginioną’ przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża). W przypadku zaginięcia dokonanego przez organizację polityczną w ramach ataku stanowiącego zbrodnię przeciwko ludzkości, osoba byłaby osobą zaginioną w rozumieniu międzynarodowego prawa humanitarnego i ofiarą wymuszonego zaginięcia w rozumieniu międzynarodowego prawa karnego, ale już nie w rozumieniu międzynarodowego prawa praw człowieka. Istnieje zatem wiele zbieżności i różnic między pojęciami osoby zaginionej i wymuszonym zaginięciem, a także trudnych do uzasadnienia luk prawnych. Jednocześnie definiowanie badanych pojęć prawnych i sposób ich wykorzystania wpływa na ustalenie zakresu obowiązków państwa. Taka sytuacja doprowadziła do wielu nieporozumień zarówno na poziomie międzynarodowym jak i krajowym.

Proponowany projekt ma na celu zbadanie zakresu obowiązywania badanych pojęć poprzez interpretację norm dotyczących osób zaginionych i wymuszonych zaginięć; analizę błędnego lub zamiennego użycia pojęć ‘osoby zaginione’ i ‘wymuszone zaginięcia’; oraz analizę użycia badanych koncepcji prawnych w odniesieniu do wybranych grup. Badania zostaną przeprowadzone na podstawie szczegółowej analizy dokumentów i pogłębionych wywiadów. Szeroka analiza relacji pomiędzy międzynarodowym prawem humanitarnym i międzynarodowym prawem praw człowieka w kontekście osób zaginionych i wymuszonych zaginięć jest jednym z pionierskich elementów proponowanego projektu.

Wyniki badań zostaną rozpowszechnione w formie wystąpień konferencyjnych oraz cyklu publikacji naukowych. Celem jest stworzenie serii tematycznie powiązanych ze sobą artykułów, które będą miały znaczący wkład w badania na temat osób zaginionych i wymuszonych zaginięć.